

'Op mijn doeken wordt niet gedanst'

DE VERBEELDING VAN KUNSTSCHILDER ANS MARKUS



*In het leven
ben ik
een lafbek,
in mijn
schilderijen
ben ik harder.
Op doek
sla ik terug'*

Als kind was zij een eenpitter. Zij wilde er graag bij horen, maar het lukte niet. En hoewel Ans Markus nu bekende Nederlander is en een van de best verkopende schilders, is ze nog steeds geen vrolijk mens. Aan haar lijf geen dolletjes. 'Ik leef in een staat van melancholie. Maar dat is goed voor mijn werk.'

'Het Stedelijk is het Stedelijk en ik ben ik. Ik heb een vaste groep mensen die naar mijn werk komt kijken. Goed is goed en genoeg is genoeg. Zolang ik mijn eigen plekje mag hebben, vraag ik nergens om.'

Ans Markus, vrouw met windsels, heeft zichzelf vrijgemaakt. 'Vrij geschilderd,' nuanceert ze. 'Ik ben van de windsels af. U zult mij nooit meer ingepakt zien van kop tot teen. Sterker, anderen mogen nu met hun grote voeten in mijn cirkel staan.'

De portretten en ook haar vrije werk zijn voor de broeierige kunstenaarsociëteit te trendy, te commercieel. Haar succes wekt afgunst. 'Typisch Hollands, denk je niet?'

'Twintig jaar geleden, toen ik met schilderen begon, werd er ook al smalend over mijn werk gesproken. Hoe kun je nou werken voor het bedrijfsleven, riepen de jongens die zelf in de BKR liepen. Ik heb nooit een maandelijkse uitkering gekregen. Ik wilde in mijn eigen onderhoud kunnen voorzien. Als alleenstaande moeder met kind.'

Driftig zegt ze: 'Schilderen is mijn bestaansrecht. Dat laat ik mij niet meer afpakken.' Weer stiltd: 'In het leven ben ik een lafbek, in mijn schilderijen ben ik harder. Op doek sla ik terug, bevecht ik de verlatenheid, de angst en de onzekerheid, het wenken van vervreemding. De laatste jaren gelukkig wat luchtiger dan vroeger. Het Oostblokbruin is weg uit mijn werk, de tinten zijn lichter.'

'Nee, een vrolijk mens ben ik nog steeds niet. Soms denk ik: als ik nu eens stillevensjes of landschapjes zou schilderen, dan ben ik wat blijer bezig. Maar ik wil tegen de mensen zeggen: kijk nou water gebeurt! Ik wil een spiegel zijn aan de donkere kant van het leven. Niet dat ik somber als de blaadjes vallen, zo erg is het niet. Ik geniet van een dagje Antwerpen met vriendinnen van een wandeling langs de zee, maar de leukste zal ik nooit worden. Aan mijn lijf geen dolletjes. De blijheid wordt in mijn schilderijen verbeeld met stilte en ruimte. Verder gaat het niet: op mijn doeken wordt niet gedanst.'

HUGO CAMPS

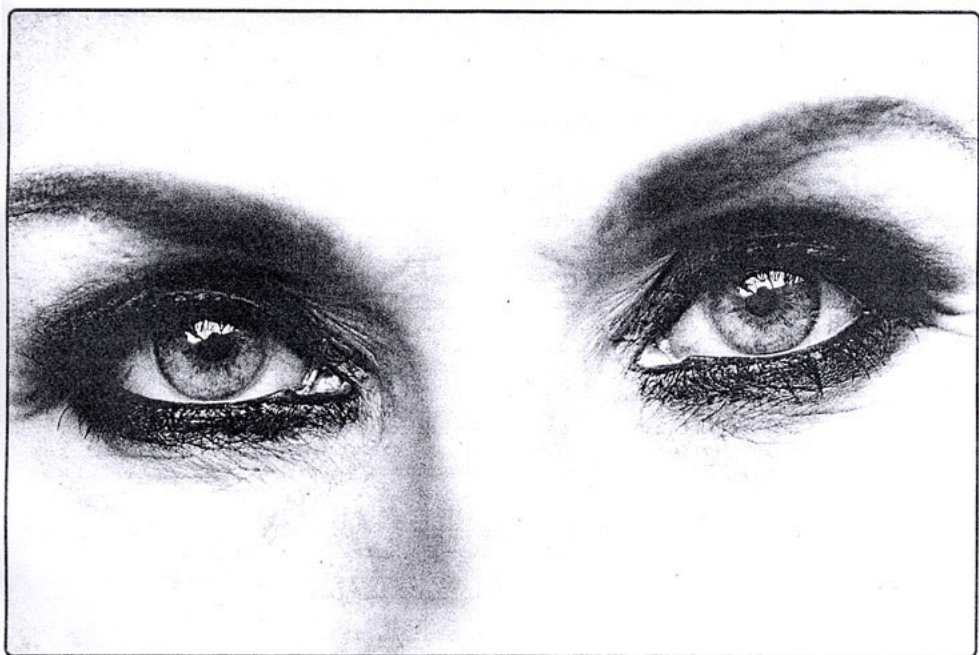
Ze straalt van weelde en modieus raffinement. De

kleding, de make-up, het minieme gebaarte. Ans Markus is geassorteed tot onder de huid. Grote ogen, maar de glimlach blijft dun. 'Iemand zei: jij bent met te veel verdriet geboren. Ik kan het niet ontkenen, maar het verdriet is zachter geworden. Het bepaalt mijn dagen niet meer. Ik leef wel in een staat van melancholie. Maar dat is goed voor mijn werk.'

In afwijzing het leven tegemoet, zo is het gegaan. 'Als kind was ik een eenpitter. Ik wilde er graag bij horen, maar het lukte niet. Ik slaagde er niet in mij populair te maken. En dus bleef ik aan de zijlijn. Ik tekende. Het isolement werd nog groter toen we verhuisden van Haarlem naar een Brabantse dorp: Geertruidenberg. Op mijn nieuwe school keken ze me aan alsof ik van een andere planeet kwam. Ik droeg een zwarte cape, mijn ogen waren zwart omrand, kortom, ik was duidelijk van de decadente stad. Alweer dat gevoel van sociale uitsluiting.'

Dan is een beetje liefde al genoeg. 'Ik klampte me vast aan een vriendje, raakte zwanger en dat betekende in die tijd nog moeten trouwen. Van het isolement stapte ik de hel in. Er deugde niets aan me, volgens hem. Oren, handen, neus, alles was groot en lelijk. Ik durfde nog nauwelijks de straat op. Als er achter mijn rug gelachen werd, wist ik zeker dat het over mij ging. Ik voelde mij de mindere van iederen.'

Na elf jaar kon ik er niet meer tegen. Ik nam Sigrid bij de arm en we reden weg. Ik schilderde portretten op markten en braderieën, voor 25 gulden. Er kwam een nieuwe man in huis. Hij sloeg noch schreeuwde, maar hij negeerde mijn dochter alsof ze lucht was. Ook die relatie heeft een aantal jaren geduurd voor ik het lef had om er een punt achter te zetten. Is er spijt in mijn leven? Ja er is spijt dat ik Sigrid zo lang heb laten slingeren in liefdeloze relaties. Ik bleef maar investeren terwijl



ik wist dat het op was, dat er niets meer zou terugkomen.'

Met het schilderen ging het steeds beter. Wat er weggehaald werd, kwam terug op doek. De vrouw verstopte in windsels, dat was Ans Markus. 'Ik schilderde een gehavende vrouw in windsels met een vogeltje in haar hand zonder kop. Heel symbolisch allemaal. Of nog: een geblinddoekte vrouw die op een stukje touw op zoek gaat naar haar balans.'

Ans Markus begon mensen te schilderen in cirkels. 'Eerst was het een kleine cirkel die maar net om me heen paste. Later werden de cirkels weidser. De inspiratie kwam toen ik een ballet van Béjart had gezien. De choreograaf liet de mensen in cirkels dansen. Toen ik het zag, zat ik bijna te huilen, zo mooi vond ik het. Ik ging helemaal rijk naar huis want ik wist dat ik met die cirkels iets ging doen. De ruimte waarin de een wordt binnengehaald en de andere uitgeduwd, daar wilde ik vorm aan geven. Het gaf mij een ongekend gevoel van soevereiniteit over mijn werk.'

Wybe, een zakenman, kwam in haar leven. Hij sleepte zijn kunstenaars naar party's en recepties, dwalde haar bij wijze van spreken in de armen van Pieter van Vollenhoven. Ans Markus werd bekende Nederlander en daarnaast een van de best verkopende schilders. Haar portretten zijn zeer gewild, tot in de hoogste kringen. Ze wil iets rechtzetten: 'Bekende Nederlander vind ik een moeilijk begrip. De basis van wat ik doe, is schoonheid, niet bekendheid.'

'Het portret van koningin Beatrix heb ik met plezier gemaakt. Ik was vooral blij met de opdracht,

omdat ik haar mocht portretteren toen ze al wat ouder was. Anderhalf jaar geleden. Ze durft nu ernstiger te kijken, niet altijd met die brede lach. Ik vond haar blik wel boeiend: een beetje koninklijk en toch vrouwelijk. Warme afstandelijkheid.

'Tja, wat is een leuke kop? Voor mij is dat toch afhankelijk van de manier waarop iemand kijkt. Ik heb minister Ritzen op mijn atelier gehad. Hij zat constant met de handen gevouwen. Ik zag het later ook op televisie. Zo wilde ik hem niet portretteren. Ik vroeg hem of hij er geen bezwaar tegen had als ik hem van opzij zou schilderen. Dat mocht. In zijn profiel zit een hele markante lijn. Op het schilderij is hij wat naar achteren gedrukt. Eerst zie je een heel stuk niks en dan ineens komt Ritzen. De toeschouwer kan hem niet direct in de ogen kijken. Ik heb gehoord dat hij het wel mooi vond. Het hangt nu op het Onderwijsdepartement.'

Portrettschilderen is lucratief, maar het vrije werk is haar dierbaarder. 'Dan komt de blues in jezelf naar boven.' Soms op een speelse manier, zoals in de serie hommages aan moderne klassieken. 'Wybe verzamelt moderne kunst. Ik ben altijd ontroerd als ik een schilderij zie van een kunstenaar

*'Ik wil een
spiegel zijn
aan de
donkere kant
van het leven'*

die allang dood is. Niet om de illusie van onsterfelijkheid op mezelf te betrekken, maar gewoon omdat ik het prachtig vind als schoonheid de tand des tijd kan doorstaan. Het is heel bijzonder iets in huis te hebben wat zo lang geleden gemaakt is. Naast het filosofisch aspect, is er een technische kant. Door een dubbelportret van een Picasso, Klee, Dubuffet, Modigliani of Raveel te maken, probeer ik uiteenlopende stijlen tot een nieuwe eenheid te brengen.

De hommages zijn meer dan façade.

'Picasso heeft een vrouw geschilderd die met haar handen omhoog staat. De borsten rond en groot, de tepels zeer geprotonceerd. Een vrouw van: voilà, hier ben ik. Dat schilderij sprak me enorm aan, omdat ik ook zo ongecompliceerd zou willen zijn. Zo zonder schaamte, zo ongeremd in de wellust. De figuur die ik ernaast geschilderd heb, staat zich zachtjes af te pellen uit haar windsels. Ze probeert in de buurt te komen van Picasso's flamboyante geneloosheid. Maar het lukt niet: ze wil wel, maar ze durft niet. Alweer heb ik het over mezelf.'

Op een dag fietste ze door Amsterdam. Ze had trek in een kopje koffie. Ze nam de *Volkskrant* en haar oog viel op een foto van Maria Callas die Medea speelde. Sinds die dag is Ans Markus in de ban van Medea. Zo heet ook haar tentoonstelling *Ans Markus in de ban van Medea* die de voorbije maanden te zien was in het Slot Zeist en die begin december verhuist naar het Westfries Museum. Er komt ook nog een boek van haar 44 Medea-schilderijen. Eerst was er de fascinatie voor Maria Callas, vervolgens voor het verhaal zelf dat in 431 voor Christus door Euripides werd geschreven.

'Medea zou nu geleefd kunnen hebben. Ik herken me zeer in haar. Niet dat ik mijn kind zou kunnen vermoorden, maar het slachtoffer dat dader wordt en vervolgens slachtoffer van zichzelf is een thema van deze tijd. Dat wil ik in mijn schilderijen overbrengen en niet het Gulden Vlies, de Argonautentocht of drakentanden die verwoede krijgers worden. Wat gaat er ook in deze dagen niet allemaal stuk aan statusgevechten? Hoe vaak lees je niet dat liefde verworden is tot waanzin? Medea past bovendien in mijn verhalende benadering van de schilder-kunst.'

Zoals in de windsel-schilderijen stond Sigrid ook model voor een aantal schilderijen uit de Medea-cyclus. 'Ik werk het liefst met mijn dochter. Hij heeft een heel mooi profiel. Ik vind het fijn om haar te schilderen. Ze weet met een half woord precies wat ik wil.'

Sinds een week is Sigrid weer thuis. 'Ze woont achter ons, in een klein huis op het Prinseneiland. Vijf jaar is ze weg geweest. Eerst in Israël, later in Cairo. Ze heeft tussen de bedoelenden geleefd. Haar afwezigheid voelde als een amputatie. De band is nog steeds zeer hecht, maar er is nu meer afstand. Ik heb geleerd haar los te laten. Als model is ze een houvast voor mij. Mijn eigen kop kom je ook veelvuldig in mijn schilderijen tegen. Wat is daar mis mee? Ik ken mijn kop zo goed dat ik er gemak bij heb als ik hem aanhoud. Nu eens met een masker er overheen, dan weer met wat meer lijnen

erdoor. Als ik mijn buurvrouw als model had gekozen, zou iedereen zeggen: waarom altijd die buurvrouw?'

Een enkele keer plukt ze een model van de straat. 'In mijn Christusperiode zocht ik een man met een getaand gezicht en grote ogen. Er fietste een jongen op een ligfiets voorbij. Hij had een prachtige kop en lang haar. Hij heeft model gestaan voor mijn Christusfiguren. Het was de periode dat ik erg bezig was met het mysterie van het lijden. Niet dat schilderen iets oplost, maar je geeft in een schilderij wel aan dat je leedvoert hebt voor het lijden van anderen. En dat is geen gratis gebaar.'

Onder impuls van Wybe werd op het Prinseneiland een expo-atelier geopend. Bijna dagelijks komen groepen op bezoek die per boot aanmeren aan Ans' eigen aanlegsteiger. De bezoekers mogen een uurtje schilderen en Ans komt haar werk toelichten. Het initiatief is opgebouwd als een evenement waarvoor uiteraard betaald moet worden. Het expo-atelier is een commercieel succes.

'Wybe vindt het fantastisch om te scoren. Het liefst zou hij drie groepen op een dag in huis halen. Dat kan ik niet aan. Mij gaat het niet om de commerciële opzet, mij gaat het om het verhaal dat ik kwijt kan. Vroeger was er geen geld. Als ik een klein doekje had, schilderde ik het helemaal vol. Nu er wel geld is, kan ik dingen weglaten. Mijn kunst is door de jaren heen minimalistischer geworden. Dat wil ik dan uitleggen.

'Soms komen er in het atelier grote mannen van twintig om moederdag te vieren. Een leraar schreef dat hij zo graag met zijn middelbare school wilde komen. Hij had de kinderen laten toneelspelen met mijn windsels. Om ze te wapenen tegen de pijn van uitstoot en verlatenheid.'

Enkele jaren geleden, op het hoogtepunt van haar succes, zakte Ans Markus weg in een diepe depressie. 'Misschien ging het iets te goed met mij. De dag na de opening van het expo-atelier was opeens alle weerstand weg. Alles kwam over me heen: Pfeiffer, gordelroos, hoge koorts en de hele dag maar huilen. Ik dacht dat ik nooit meer aan schilderen zou toekomen. Na een half jaar krabbelde ik op. Ik zei tegen mezelf: zet nou eens heel voorzichtig een doekje neer, maak een schetsje en langzaam aan word je weer gelukkig.

'Ik heb ervan geleerd. Mijn streven is beperkt. Ik heb vroeger genoeg gesjouwd met mijn schilderijen. Soms was ik op zeventien exposities present. Wel nee, ik zoek de roem in het buitenland niet. Ik heb vlieg angst. Het is mij ook te veel gedoe. Je werk is heel lang weg en je weet niet eens aan wie het verkocht is. Laat mij maar lekker doen wat ik moet doen. Thuis, in Amsterdam.'

Ze is de vijftig gepasseerd, maar daarom niet getreurd. 'De hormoonhuishouding gaat op de loep en het ziet er allemaal niet meer zo rimpelloos uit, maar de harde randjes vallen ook weg. Je waardeert het leven meer en daardoor word je rijker. Ik heb mijn plek. Het is alleen jammer dat je soms meer aardigheid krijgt van de bakker om de hoek dan van mensen uit het vak. Zij vinden het leuker om je onderuit te halen. Waarom in godsnaam? Zeg mij waarom.'



'Het is jammer dat je soms meer aardigheid krijgt van de bakker om de hoek dan van mensen uit het vak'